

DLA doktori értekezés tézisei

Ávéd János

TIZENKÉTFOKÚSÁG
A JAZZ-IMPROVIZÁCIÓBAN

JOHN O'GALLAGHER THE ANTON WEBERN
PROJECT CÍMŰ LEMEZÉNEK TÜKRÉBEN

Témavezető: dr. habil. Binder Károly

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem 28-as számú
művészet- és művelődés- történeti tudományok
besorolású doktori iskola

Budapest

2023

I. A kutatás előzményei

Annak ellenére, hogy a második bécsi iskola tizenkétfokú kompozíciói ma már igen gazdagon dokumentáltak a zenetudományban, a improvizáció gyakorlatában nem sok ilyen példát találunk. A jazzt már évtizedek óta áthatja a kromaticizmus és politonalitás. A szakdolgozatomat 2009-ben írtam meg *Politonalitás az improvizációban, Diszjunkt és konjunkt hármashangzatok, hexatonok gyakorlati alkalmazása* címmel. Ennek később kidolgozott, tizenkét hangra kiterjesztett változata a diszjunkt triád rendszerek, már helyet kaphatott a disszertációmban is. Zenei szókincsem fejlesztése érdekében tovább szerettem volna bővíteni a struktúrák összekapcsolódásának eddig ösztönösen alkalmazott, matematikai szemlélettel átítatott, ám mégis szigorúan tapasztalati lehetőségeit. Megismerkedtem a hanghalmaz elmélet alapjaival, majd 2013-ben megjelent John O’Gallagher *Twelve-Tone Improvisation, A Method for Using Tone Rows in Jazz* című könyve és az azzal egyidőben megjelenő The Anton Webern Project című lemez szinte az egyetlen példa, ami dedikáltan tizenkétfokú zenét tárgyal az improvizáció szempontjából. (A másik Alexander von Schlippenbach: *Twelve Tone Tales* című szólószongora lemeze). Mivel ez „egyféle lehetséges módszer”, úgy gondoltam, hogy ezeken a műveken keresztül – közelebb kerülve Anton Webernhez és John O’Gallagherhez – önálló

tizenkétfokú módszeren dolgozhatok és alkalmam nyílik saját stílusomat beoltani ezzel a zenével.

II. Források

Az angol terminológiában is vitatott tizenkétfokú vagy tizenkét hangú zene elemei és módszerei bár megjelennek a jazz örökzöldek (standardek) kompozícióinak körében (például Bill Evans: Twelve Tone Tune illetve John Coltrane: Miles Mode, melyet Red Planet címmel Eric Dolphynak is tulajdonítanak), az improvizációkban ilyen törekvések amellett, hogy nehezen felfedezhetőek, kifejezetten ritkák. A jazz gyakorlatban egy zenei elem felismerése a közös kamarajáték során, hanghalmazcentrikus gondolkodást mutat. Gondoljunk akkordjelzésekre, skálákra, amelyekre ma a jazz-metódusokat építjük. Tehát a hanghalmaz elmélet használata szükségszerű a jazzben. Ebben irányadó Allen Forte: *The Structure of Atonal Music* című munkájának összegző táblázata, amely a hanghalmazok egymással komplementer viszonyban álló, tizenkét hangos összes részhalmazát lefedi. Nagy hangsúlyt kell helyezni ezen hanghalmazok többféle zenei környezetben alkalmazható elsajátításához.

III. Módszer

Munkamódszerem volt, hogy John O’Gallagher The Anton Webern project című lemeze alapján megismerkedtem az eredeti Webern darabokkal. Azokról rövid áttekintő elemzést adtam a megismert szakirodalom segítségével. A jazz verziók tárgyalásának ez képezte alapját, amely a formai elemzéseken túl, feltárja a improvizációk gyakran ismeretlen zenei környezetének rekonstrukcióját. Ehhez szükség volt a transzkripciókészítés hallás utáni módszerére. Ennek gyümölcse a terjedelmes függelékben olvasható. A John O’Gallagherrel készített interjú után lehetőségem nyílt a nyolc darabból négy kivonatos lejegyzést kapni magától a mestertől, amely nagy segítségemre volt a hiányzó zenék lejegyzésében. A többi darab kottáját önállóan készítettem. Az így előállt kottaanyag teremtette meg az összehasonlító analízis lehetőségét.

IV. Eredmények

A disszertációm témájának meghatározásához szókincsem gyarapításának, oktatási metódusaim fejlesztésének vágya vezetett. Az analízis által megmutatott Webern és O’Gallagher zenei anyagok közötti strukturális tendenciák konkrét példái lehetőséget teremtenek egy önálló metódus kifejlesztésére. Az improvizációk szoros kapcsolatot mutatnak a tonalitással, a kortárs new yorki jazz

hangzásában. A hangnem nélküli hangzást a távoli tonális szigetek igen gyors változtatásával érik el, de ezt nem a hangnemen kívüli játék, hanem a politonalitás eszközével. Itt nincs a hangnemből kilépő és oda visszalépő feszültség és oldódás. Az eredeti Webern zenével való szorosabb kapcsolat a hangszerelés szintjén és a hozzákomponált anyagokban (szólókörök, átvezető részek) jelentkezett erősebben. Az improvizációkban lazábban, kisebb strukturális szinten, zenei idézetek formájában volt jelen a kapcsolat reihékkal. Explicit tizenkéthangos rögtönzési szándékot nem fedeztem fel a kutatás során. Ennek a szándéknak hiányát maga John O’Gallagher is megerősítette.

Ennek ellenére egyetlen esetben azért találtam egy tizenkét hangot elhasználó rögtönzött dallamot, amely azt a tézisémet támasztja alá, hogy az improvizáció során a tudatalattiból kibúvó zenei megoldások mutathatnak a kompozícióval egylényegű és zenei erejű szerkesztettséget. Ez még akkor is így van, ha a Webern zene tökéletes tömörségét és szerkesztettséget elérni a játék pillanatában, valós időben pillanatnyilag lehetetlennek látszik.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Színpadai és pedagógiai tevékenységem egylényegű: a zene érzékelésével, a hanghalmazok belső hallásból eredő megszólaltatásán alapul, mely szervesen

kapcsolódik az aktuális környezethez. Ez a kifejezni kívánt zenei tartalom vivőanyaga.

Oktatás:

Politonalitás az Improvizációban, Diszjunkt és konjunkt hármashangzatok, hexatonok gyakorlati alkalmazása c. szakdolgozatom a közép és a felsőfokú jazz-elmélet oktatás tantervének részévé vált. Az OKJ szakvizsgák elméleti anyagának is részét képezi.

Oktatói tevékenység

2008-2018 Etűd Zeneművészeti Szakgimnázium:
jazz-szaxofon, improvizációs gyakorlat, jazz-elmélet,
jazz-szolfézs, zenekari gyakorlat.

2018-tól Bartók Béla Zeneművészeti és
Hangszerészképző és Gyakorló Szakgimnázium:
improvizációs gyakorlat, zenekari gyakorlat

2021-től Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Jazz
Tanszék, zenekari gyakorlat.

Lemezek:

Ávéd János – Fenyvesi Márton – Benkó Ákos: *Balance*.
(Budapest: BMC Records, 2016.) BMCCD227.

Ávéd János Quartet: *Have News*. (Budapest: Hunnia Records, 2016.) HRCD1603.

Modern Art Orchestra: *The Fruit of the Spirit. Modern Art Orchestra plays the music of János Ávéd* (Tom Tom Records, 2019.) TTCD 305.

Balance: *for we know in part*. (BMC Records, 2021.) BMCCD298.

Gadó Gábor – Ávéd János: *Whispering Quiet Secrets into Hairy Ears*. (Budapest: BMC Records, 2022.) BMCCD300.

Koncertek:

Osztrák-magyar „kizsezzelés” (HU-AT) – Dés András (Bécs: Porgy and Bess, 2022.09.26.).

Modern Art Orchestra: Liszt Via Crucis című művének áthangszerelt változata - ősbemutató (Budapest: Liszt Ünnep, Szent István Bazilika: 2022. október 7.).

Twinning turné – magyar-francia koprodukció (HU-FR) (Budapest és Szeged: 2022. november 7–11.).

Művészet és Tudomány II. Jazzmatek előadás Bali Jánossal és Váczi Dániellel (Budapest, ELTE BTK Művészetközvetítői és Zenei Intézet, 2022.11.22.).

Modern Art Orchestra: Bartók Tizenöt Magyar Parasztdal (Berlin és Köln: 2022. november 27–30.).

Modern Art Orchestra – Legendás Albumok sorozat:
Miles Davis: Bitches Brew. (Budapest: Opus Jazz Club, 2022.12.14.).